

son (West Farms, Westchester-County N. Y. U. St. of N. Amerika), da je imel purana, ki je tehtal 20½ kg., in pure od 10—11 kg., 8 mesecev stari purani tehtali so mu meseca februarja po 10—13 kg., in pure enoliko stare 6—7 kg.

Črni purani so nekoliko manjši od prejšnjih, hvallijo jih pa, da imajo okusnejše meso in proti svoji teži več mesa, ker so šibkejših kosti.

Bele pure so po nekaterih krajih posebno priljubljene, ne toliko zaradi mesa, katero se njema z mesom prejšnjih, marveč zaradi lepe, bele barve, kajti beli puran, ki razburjen razprostira rep, z živo rdečo glavo in vratom je kaj lepa prikazen.

Nekateri trdijo, da so bele pure občutljivejše mimo drugih; toda na Ogrskem in Slavoniji belih puranov nič skrbneje ne negujejo nego drugih, pa vendar dobro uspevajo.

Pure koristijo nam v obče s svojim izvrstnim mesom in dobrim zanesljivim valjenjem. Dobro njihovo meso prikupilo jih je vsem civilizovanim narodom. O njem ne bodem natančneje pisal, kajti vsakdo izmed čislanih čitateljic in čitateljev ga pozna iz svoje izkušnje.

Pri nas Slovencih pure niso še tako razširjene, ako izvzamemo Dolenjsko, kakor so vredne. Res je sicer, da po zaprtih prostorih ne bodo uspevale. Ali kdor ima priliko spuščati jih na pašo, naj obrača svojo pozornost na to stroko kmetijstva, koja se mu bode gotovo dobro ponašala. Če prav so mlade purice občutljive, vendar so pozneje tolikanj utrjene, kolikor, rekel bi, nobena druga perutnina. Drugače bi tudi ne mogle uspevati ob tako mali pozornosti in skrbnosti, kakeršno je opažati po Ogrskem in Hrvatskem.

Nič manj hvale vredno, nego njih meso, pa je njih izredna sposobnost za valjenje. Po pravici smemo trditi o purah, da so najboljša in najzanesljivejša valilnica. Vsakovrstna jajca lahko puram podlagamo, in to ne samo po edenkrat na leto, marveč po 3—4krat zaporedoma, ako vsakokratne mladiče oddamo drugim voditeljicam.

Voditeljice so pure jako dobre in vzprejmejo pod svoja krila tudi piščance ali sploh mladiče, katerih niso same izvalile.

Pa ne le glede vztrajnosti pri valjenji nam je pur pohvalno omenjati, tudi glede časa moremo ž njimi poljubno razpolagati.

Pozneje bodem o tem predmetu sicer še govoril, vendar hočem uže tu omeniti, da pure lahko prisilimo, da vale o katerem času koli.

Ako na pr. hočemo v meseci decembru ali januarju podložiti kokošja jajca v vzgojo dragih zimskih piščancev, treba nam je izbrati le dobro rejeno puro, posaditi jo na pripravljeno gnezdo, v koje smo položili kakih 5—10 porcelanastih jajec, ter jo pokriti s košem ali kakim drugim prozornim pokrivalom. V 2—3 dneh se je pura gotovo usedla, potem ji je treba le podložiti

pravih jajec, in odkrita bo rada sedela na jajcih toliko časa, da 3—4krat izvali piščancev.

Imel sem puro, katera se je, ko mi je bila 4krat zaporedoma brez prenehanja izvalila, tolikanj privadila tega posla, da je še potem skoro ni bilo moči odpraviti od valjenja, ko sem ji bil gnezdo razdrl.

Za nesenje jajec pa bi pur ne mogel priporočati, ker je njih število le majhno, po 12 do 20 v enokratni dobi. Jajca so sicer jako okusna, vendar se za jed le redkokrat rabijo, ker jih je premalo. Navadno so dobro oplojena in rabijo skoro izključno za valjenje.

O družih, zlasti duševnih lastnostih puranov hočem čislane čitatelje opozoriti, kar je vsakemu itak uže znano, na to, kako puran sovraži rdečo barvo, da se vedno jezno drži ter hoče gospodovati po dvorišči. Glede vedenja proti šibkejšemu nasprotniku se nikakor ne more primerjati z vitežkim petelinom, ki se svojemu zoperniku navadno srčno sam postavi v bran, purja druhal pa se skupno spravi na nasprotnika, in kadar ga premaga, udriha toliko časa z močnim kljunom po njem, da mu razbije vso črepinjo.

Papigatke.

Papigatke nimajo za nas gospodarskega pomena, zato jih tudi ne bodem podrobneje popisaval. Smatrati jih moremo le za perutnino, ki rabi v okrasbo grajščinskih parkov.

Na malem dvoru preganjajo vso drugo perjad in se še celo v človeka zapode. Razen tega ponavljajo ves ljubi dan svoj dolgočasni kokvá, kokvá, kateremu glasu se ni moči lahko privaditi.

Jajec neso le malo, navadno pri nas le po kakih 50—80 na leto, po gorkih pokrajinah francoskih pa baje do 160. Jajca so majhna, okusna in imajo prav trdo lupino; le težavno jih je dobiti, ker papigatka jih zna tako skriti, da je navadno vse iskanje zaman. Meso mladih papigatek je prav dobro ter je podobno jerebičjemu in fazanovemu.

Razne reči.

* Kako se dobi dobro semensko žito. Z močnim tolčenjem s cepcem omlati se nezrelo zrnje, drugo se pa zmečka, posebno če se ravno pripeljano žito precej mlati. Če se tako poškodovano zrnje seje, meče se zastonj proč, ker nepopolno, poškodovano zrnje ne more krepko kaliti in zdravih močnih rastlin pognati. Da se dobi nepoškodovano, povsem dozorelo semensko žito, priporoča se, da se snopi otepejo, ne da bi se razvezali, tako da se s cepcem ne tolče po klasji, ampak po sredi snopov, kajti potem bodo odletavala le najzrelejša, torej za seme najboljša zrna. Kdor si tako preskrbi dobrega semena ter njivo dobro obdela, lahko seje mnogo redkeje, pa bode vendar imel gostejše in lepše žito *

ne go tist, ki dobiva seme od popolnoma omlačenih snopov.

* **Kako se prežene podgane.** Neki kmetovalec priporoča nov način za preganjanje podgan. Poskusil je že vse mogoče, da bi pregnal podgane s svisli in iz hlevov pa brez uspeha. Nalil jim je katrana v luknje, toda podgane naredile so le novih luken. Nazadnje je pa tri podgane žive ujel, namazal jih s katranom vse razen glave in jih spustil zopet v luknje. To je pomagalo. Podgane so se vse preselile in v šestih letih se niso povratile.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

120.

Vredba občanska in vojaška.

Za ime Peru niso znali stanovniki države inkovske, to ime so naredili Španjolci, zakaj, ne zna se. Peruvanska država je bila razdeljena na štiri dele, v vsak del je vodila ena glavna cesta s Kuska. Pa tudi glavno mesto je bilo razdeljeno na štiri dele, in vsak del je bil obljuden z ljudmi dotične pokrajine. Razna ta plemena so imela vlasten naroden kroj, prav tako so se nosili njihovi zastopniki v glavnem mestu, tako da je glavno mesto pokazovalo pravo podobo cele države.

Vsaka teh velikih štirih pokrajin je bila v upravi kraljevskega namestnika, kateremu je bilo dodanih več svetnikov, ki so vodili razne oddelke državne uprave. Kraljevski namestniki so morali vsakega leta po nekaj časa bivati v glavnem mestu. Bili so nekako državno svetništvo. Ljudstvo je bilo razdeljeno na desetine, in sicer tako, da je vsakih devet oseb imelo nad seboj desetino za nadzornika; potem na petdesetine, na stotine, na petstotine in tisočine. Načelniki tem oddelkom so bdeli nad javnim redom, kakor tudi nad tem, da se je vsakemu pravica godila in sodila. Prestopnike so vodili k gosposki, a kdor je to opustil, zadela ga je podobna kazen, kakor krivca. Na čelu desetim tisočinam je stal upravitelj z rodu Inkovcev, njemu so bili podrejeni vsi kurakovi in vsi uradniki dotičnega okrožja.

Vlastni sodniki so sodili rušitelje zakonov in javnega reda, od njih ni bilo nobene pritožbe na viši urad. Vsak prepir je moral poravnati v petih dneh. Zato so vsak čas potovali po zemlji vladni komisarji, ki so preiskavali poslovanje uradnikov. Po vrhu je morala vsaka sodnija na višje mesto pošiljati mesečne razprave o svojem poslovanju.

Zakonov je bilo malo, ali ti so bili strogi. Tolvajstvo, prešestvo in umor so kaznovali s smrtjo, vendar

so bile dovoljene olajšujoče okoliščine. S smrtjo so kaznovali dalje zasmehovanje boga solnca, in preklinjanje veličanstva, kar je bilo Peruvancem eno in isto. Tudi zažiganje mostu so kaznovali s smrtjo. Kdor je prestavil mejnik, kdor je odpeljal vodo s polja sosedovega na svoje polje, kdor je požgal, bil je ostro kaznovan. Če se je kateri kraj zburil proti vladi, brez milosti so ga opustošili in stanovnike drugam preselili.

Polje je bilo razdeljeno na tri dele. Prvi del je šel solncu, najvišjemu bogu, drugi vladarju in tretji ljudstvu. Pridelki solnčnega polja so bili za vzdrževanje duhovnikov, svetih devic, in za razne potrebščine pri bogoslužbi. Pridelki drugega dela so bili za vzdrževanje dvora, vseh Inkov in raznih državnih potrebščin. Tretji del je bil razdeljen med pojedine družine, in sicer po številu glav. Kakor hitro je namreč mladenič toliko porastel, da se je smel oženiti, dali so mu določen kos zemlje za preživelo njemu in ženi. Za vsako dete so potem primaknili nov kos zemlje, in sicer za dečka še enkrat toliko, kolikor za deklico. Vsakega leta so polje na novo razdelili po množenju ali padanju družine. Tudi kurakvi so dobivali svoje dele, samo da so bili večji.

Vse polje so obdelovali skupno, najpreje solnčno polje, potem polje starcev, bolnikov, vdov in sirot, kakor tudi vojakov, kateri so bili v službi, naposled lastno polje, toda s to zavezo, da je bil dolžan pomagati sosedu, če ni mogel sam s kakoršnega koli vzroka dela dovršiti. Na vse zadnje je prišlo na vrsto polje vladarjevo.

Kar je veljalo za polje in njega pridelke, veljalo je tudi za vse ostale izdelke. Vzlasti kar se tiče lam in drugih peruvanskih ovac. Reja te živali je bila dobro vrejena, tako da so se Španjolci kar čudili, čeravno je ovčarstvo tudi pri njih dema bilo dobro razvito in vrejeno. Gotovo število ovnov so poslali vsakega leta na dvor za navadno hrano, kakor tudi za žrtve o raznih praznikih. V gotovem času je bila striža, a volno so spravili v javna skladišča, s katerih so jo dajali rodom vinam po potrebi. Volno so predle in podelale ženske, in kedar je vsaka hiša dobila kar jej je šlo, začele so delati za vladarja in njegove ljudi. Delo je bilo primerno razdeljeno po vsej državi, in nadzorovali so je posebni vradniki. Od dela so bili izvzeti samo bolniki in ostareli ljudje. Postopanje je bilo zakonito proglašeno za zločin. Rekli so, lenuh ne greši le proti samemu, temveč proti celemu človeštvu, ker živi ob krvavem potu onih, ki delajo za čednost in blagostan naroda.

Zlato in srebro so kopali Peruvanci v premnogih rudnikih, in vse je šlo vladarju, ki je sem in tje dajal bogate darove zlata in srebra svojim dostojanstvenikom. Delo v rudnikih je bilo natanjko razdeljeno, zato je šlo vse gladko in brzo od rok. V različnih rokodelstvih je bilo izurjeno pičlo število Peruvancev, in vsako tako rokodelstvo je navadno prehajalo od očeta na sina. Tako so nastale kaste, kakor v starodavnem Egiptu. Tudi rokodelci so delali na ukaz in pod nad-